

gyarázatát Tózsér a fogyasztói társadalomban látja, mely „kizárólagosan testben él, a halált (a lélekkel együtt) figyelmen kívül hagyja, a kevésbé fontos dolgok közé sorolja”. (41.) Ugyanakkor látható meglepéssel említi, hogy ezt a társadalmi anomáliát talán egyedül a költészet képes legyőzni, amint Borbély versei mellett a tőle lényegesen különböző Parti Nagy Lajos költészete is tanúsítja. De ehhez az kell, hogy a versnek tétje, nem is akármilyen, hanem „halál-tétje” legyen, s ne csak „szövegthalmaz”-ként létezzen, ami „csak van”. (153.) A vers ennél sokkal több és komolyabb. Önkifejezést példázó életforma, és egyben eszköz is, amely az olvasó számára az élet mélységét képes megmutatni. Ezért tölti el örömmel, amikor egy politikus, a kasztra egyáltalán nem jellemzően, irodalmi művekre és írókra hivatkozik.

A pozsonyi költő Tózsér Árpád számára az irodalom, amint naplóköteteinek legújabb gyűjteménye mutatja, írónak is, olvasónak is maga az élet. Bármilyen történeten vele, vegyen bármit észre, íziben irodalom jut eszébe, művekre, írókra gondol, hivatkozik. Befejezésül idézem ennek talán legkifejezőbb példáját: „A mai éjszakám megint kész rémregény volt. S a hangszúly a regényen van: regényt álmodtam. Az álmom mechanizmusa regényesítette, történetté dolgozta a testi eseményeimet, lineáris rendbe rakta, cselekménybe oldotta a tarkómban a fájást, a torkomban a percegést, a verejtékes ingemet, a szívritmiámat stb. Mikor reggel felébredtem, olyan fáradt voltam, mintha kétszer egymásután elolvastam volna a *Háború és békét*.” (209.) (Kalligram, Pozsony, 2015)

GEROLD LÁSZLÓ

VIKTOR E. FRANKL: BIRKENWALDI SZINKRONIZÁCIÓ Metafizikai konferencia

Az athéni Szókratész, a németalföldi Spinoza és a königsbergi Kant az örökkévalóságban metafizikai konferenciát tartanak, ahol konstatálják a két világháború konklúzióit: az emberek megfélemedtek az erkölcsi mércéről, s ami még rosszabb, ha ennél lehet bármi is rosszabb, már nincs olyan idea, amelyben higgyenek, amelynek követését bátran, mindenféle fenntartás nélkül tudják vállalni. Szókratész azt javasolja, hogy egy színdarabbal próbálják meg az emberek szemét felnyitni saját szomorú realitásukra.

Ahol már nem segíthet a bölcsélet, ott a színház marad az egyetlen közvetítő közeg, amelynek terében még megjeleníthető az igazság. Nem kell sokáig győtrődniük a megvalósítás módján, hiszen elég metafizikai konferenciájukkal bekapcsolódnuk egy koncentrációs tábor életébe.

A történéseket gondosan széljegyzetelik saját bölcséleti szempontjaik szerint, abban bízva, hogy mindez egy egységes kompozícióvá áll össze. S kellő érzékenységgel megáldott táborlakó is akad, aki majd papírra veti az „eljátszott” valóságot. Így a szöveg terén belül a szerző személye bizonytalanná válik: vajon a három filozófus alakítja-e a történetet, vagy a Franz nevű szereplő gondolja el, aki azért marad életben, hogy megírhasa főművét, netán az ismeretlen rendező, aki-re a filozófusok el-elvéve hivatkoznak, s akit Franz, a táborlakó, „Uramként” szólít meg?

A dráma tulajdonképpen két fivér, Karl és Franz között megy végbe, akik egy csoporttal érkeztek Buchenau lágeréből Birkenwaldba. Franz csak úgy tarthatott testvérel, ha az áthelyezendőek listáján szereplők közül valakivel kicseréli a nevét és a sorsszámát, amely a személy azonosítására szolgál. Egy arra vállalkozóval megtörtént a csere, a buchenauai táborfelelős jóváhagyásával. A testvérek éppen az áldozathozatal értelmén vitatkoznak, miközben Szókratész, Spinoza és Kant közöttük járnak-kelnek, észrevétlenül. Karl azzal vádolja Franzot, hogy semmi értelme sincs az áldozatvállalásának, elmenekülhetett volna, hogy megmentse legalább a saját életét, ehelyett úgy döntött, hogy végsőkig kitart a családjá mellett. S családjukból már csak ők maradtak az élők sorában. Franz kitaróan érvel hűségének értelme mellett.

Az örökkévalóságban élő és mozgó filozófusok oldalán feltűnik a testvérpár édesanyja, akinek az az egyetlen kérése, hogy engedjék hozzá a fiait. Kérésének komoly ára van: a földi szinten Karl teszik próbára a leleplezett csalás miatt, s át kell vennie Franz szempontját. Tisztában van azzal, ha nem árulja el bajtársait, halálra van ítélve. Végül vállalja az életébe kerülő áldozatot, nem is sejtve, hogy cselekedetével milyen jutalmat fog elnyerni... Franznak azonban maradnia kell a földön élők sorában, hogy teljesítse a rá szabott feladatot: „Eztán mindent jobban fogok csinálni. Elítélt vagyok — életre ítélve. (...) Anya — Karl — Uram — most egyedül vagyok — egyedül veletek. S most megígérem nektek, teljesíteni fogom azt a feladatot, amit — lehet, hogy csak beképezetek magamnak. Legyen azonban képzelődés vagy sem — e kérdés csak a cselekvésben dönthető el, az én magatartásom által. Majd meglátjuk...” (74.) Így kerül szinkronba, összhangba az égi és a földi hatalom döntése, s így kerülhet összhangba az örökkévalóság a múlt idővel a színpad deszkáin.

Mindez a *Birkenwaldi szinkronizáció* című dráma szövegterében megy végbe, amelynek megalkotója a zsidó származású bécsi pszichológus, pszichiáter Viktor Emil Frankl (1905—1997), aki a logoterápia módszerével vált közismertté. Frankl